

مدیریت بحران

و

تهدیدات اقتصادی

www.ketab.ir

تألیف:

دکتر محمد جعفری

مدیریت بحران و تهدیدات اقتصادی

تألیف: دکتر محمد جعفری

ناشر: انتشارات رسول خسروی

ناشر: دانشگاه امام صادق علیه السلام

چاپ و صحافی: سپیدان

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۹۶۲-۸

چاپ اول: اسفند ۱۴۰۰

قیمت: ۹۰۰/۰۰۰ ریال

فروشگاه اینترنتی:

<https://press.isu.ac.ir>

E-mail: pub@isu.ac.ir

تمام حقوق محفوظ است، هیچ بخشی از این کتاب بدون اجازه مکتوب ناشر قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ شکلی از جمله چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیکی، فیلم و صدا و انتقال در فضای مجازی نمی باشد.
این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست اجمالی

۱۷	سخن ناشر
۱۹	پیشگفتار
۲۱	مقدمه
۲۳	سخنی با دانشجویان
۲۵	سخنی با مدرس
۲۷	فصل اول: مروی بر مباحث پدافند غیرعامل در حوزه اقتصادی
۵۳	فصل دوم: مبانی نظری بحران و بحران‌های اقتصادی
۱۰۷	فصل سوم: مبانی نظری تهدید و تهدیدات اقتصادی
۱۴۹	فصل چهارم: مدیریت بحران و تهدیدات اقتصادی
۲۱۷	فصل پنجم: الگوهای مدیریت تهدیدات اقتصادی
	فصل ششم: مدیریت بحران در پدافند غیرعامل؛ معماری و استحکامات زیرساخت‌های
۲۳۷	حیاتی اقتصادی

فهرست تفصیلی

۱۷.....	سخن ناشر.....
۱۹.....	پیشگفتار.....
۲۱.....	مقدمه.....
۲۳.....	سخنی با دانشجویان.....
۲۵.....	سخنی با مدرس.....
۲۷.....	فصل اول: مروری بر مباحث پدافند غیرعامل در حوزه اقتصادی.....
۲۷.....	اهداف آموزشی.....
۲۷.....	سؤالات اساسی.....
۲۸.....	واژگان کلیدی.....
۲۸.....	مقدمه.....
۲۹.....	۱-۱. مفهوم پدافند غیرعامل.....
۳۲.....	۱-۲. ضرورت توجه به دفاع غیرعامل.....
۳۶.....	۱-۳. رهنمودهای مقام معظم رهبری در رابطه با پدافند غیرعامل.....
۳۸.....	۱-۴. نقش دفاع غیرعامل در امنیت ملی.....
۳۹.....	۱-۵. مؤلفه‌های امنیت ملی براساس دیدگاه دفاع غیرعامل.....
۴۰.....	۱-۶. نقش دفاع غیرعامل در امنیت اقتصادی.....
۴۳.....	۱-۷. مکانیزم اثرگذاری پدافند غیرعامل بر امنیت اقتصادی.....
۴۴.....	۱-۸. منظور از دفاع غیرعامل در حوزه مسائل اقتصادی.....
۴۶.....	۱-۹. اهم تهدیدات اقتصادی پیش روی کشور.....

۲۷	۱-۱۰. راهبردهای دفاع غیرعامل در مقابله با تهدیدات اقتصادی
۲۸	۱-۱۱. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۹	۱-۱۲. خلاصه فصل
۵۰	خودآزمایی
۵۱	کاربردی کردن آموخته‌ها
۵۱	موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر
۵۱	منابع برای مطالعه بیشتر
۵۱	منابع
۵۳	فصل دوم: مبانی نظری بحران و بحران‌های اقتصادی
۵۳	اهداف آموزشی
۵۳	سؤالات اساسی
۵۴	واژگان کلیدی
۵۴	مقدمه
۵۴	۲-۱. مفهوم بحران
۵۵	۲-۲. تعریف لغوی بحران
۵۶	۲-۳. تعریف اصطلاحی بحران
۶۰	۲-۴. منشأ بحران
۶۴	۲-۵. ویژگی‌های بحران
۶۶	۲-۶. شدت بحران‌ها
۶۷	۲-۷. انواع بحران‌ها
۶۷	۲-۷-۱. بحران هویت
۶۷	۲-۷-۲. بحران مشروعیت
۶۸	۲-۷-۳. بحران مشارکت
۶۹	۲-۷-۴. بحران نفوذ
۷۰	۲-۷-۵. بحران توزیع
۷۱	۲-۸. تقسیم‌بندی بحران‌ها به لحاظ موضوع
۷۲	۲-۹. منظور از بحران‌های اقتصادی

۷۳.....	۲-۱۰. مبانی نظری وقوع بحران های اقتصادی
۷۵.....	۲-۱۱. الگوهای بحران های اقتصادی
۷۷.....	۲-۱۲. انواع بحران های اقتصادی
۷۷.....	۲-۱۲-۱. بحران های مالی
۷۸.....	الف) انواع بحران های مالی
۹۰.....	ب) علل و پیامدهای بحران مالی
۹۴.....	ج) دلایل نهادی بحران مالی غرب
۹۷.....	۲-۱۲-۲. بحران بدهی ها
۹۹.....	۲-۱۳. جمع بندی و نتیجه گیری
۱۰۰.....	۲-۱۴. خلاصه فصل
۱۰۳.....	خودآزمایی
۱۰۳.....	کاربردی کردن آموخته ها
۱۰۳.....	موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر
۱۰۳.....	منابع برای مطالعه بیشتر
۱۰۴.....	منابع
۱۰۷.....	فصل سوم: مبانی نظری تهدید و تهدیدات اقتصادی
۱۰۷.....	اهداف آموزشی
۱۰۷.....	سؤالات اساسی
۱۰۷.....	واژگان کلیدی
۱۰۷.....	مقدمه
۱۰۸.....	۳-۱. مفهوم تهدید
۱۱۰.....	۳-۱-۱. عوامل تهدیدکننده امنیت ملی
۱۱۱.....	۳-۲. انواع تهدیدات امنیت ملی
۱۱۳.....	۳-۳. منظور از تهدیدات اقتصادی و انواع آن
۱۱۴.....	۳-۴. ابعاد تهدیدات اقتصادی
۱۱۴.....	۳-۴-۱. تهدیدکننده اقتصاد خرد و کلان
۱۱۵.....	۳-۴-۲. تهدیدات ملی و فراملی

- ۳-۴-۳. تهدیدات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی تأثیرگذار بر اقتصاد ۱۱۶
- ۳-۵. اهداف تهدیدات اقتصادی ۱۱۶
- ۳-۵-۱. تهدید با هدف بازارها و بخش های اقتصادی ۱۱۷
- ۳-۵-۲. تهدید بازار کالا و خدمات ۱۱۸
- ۳-۵-۳. تهدید کالاهای استراتژیک ۱۱۹
- ۳-۵-۴. تهدید بازار مالی و سرمایه ۱۲۱
- ۳-۵-۵. تهدید بازار کار ۱۲۱
- ۳-۵-۶. تهدید بازار ارز و تجارت بین الملل ۱۲۲
- ۳-۵-۷. تهدید وضعیت مالی و بودجه ای دولت ۱۲۳
- ۳-۶. منشأ بحران ها و تهدیدات اقتصادی ۱۲۴
- ۳-۶-۱. منشأهای داخلی ۱۲۶
- الف) فرهنگ اقتصادی ناصحیح ۱۲۶
- ب) فساد ۱۲۸
- ج) زیرساخت های اقتصادی نادرست ۱۲۹
- د) بی اعتمادی مردم به دولت ۱۳۰
- ه) بی ثباتی سیاسی و اقتصادی ۱۳۱
- و) اقتصاد تک محصولی ۱۳۲
- ۳-۶-۲. منشأهای خارجی ۱۳۳
- الف) وابستگی اقتصادی ۱۳۳
- ب) تحریم های اقتصادی ۱۳۴
- ج) سرمایه های خارجی ۱۳۴
- د) ریسک بین المللی ۱۳۴
- ه) تهدیدات منطقه ای ۱۳۵
- و) جهانی شدن ۱۳۵
- ۳-۷. انواع تهدیدها و طبقه بندی تهدیدات اقتصادی ۱۳۶
- ۳-۷-۱. تهدیدات امنیتی - تهدیدات عمومی ۱۳۶
- ۳-۷-۲. تهدیدات بازدارنده - تهدیدات خزنده ۱۳۷

۱۳۹.....	۳-۷-۳. تهدیدات سنتی - تهدیدات نوین
۱۴۱.....	۳-۷-۴. تهدیدات متقارن - تهدیدات نامتقارن
۱۴۳.....	۳-۷-۵. تهدیدات طبیعی و تهدیدات ساختگی
۱۴۳.....	۳-۷-۶. تهدیدات داخلی و تهدیدات خارجی
۱۴۴.....	۳-۷-۷. تهدیدات اقتصادی برحسب تأثیرپذیری
۱۴۵.....	۳-۸. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۴۶.....	۳-۹. خلاصه فصل
۱۴۶.....	خودآزمایی
۱۴۷.....	کاربردی کردن آموخته‌ها
۱۴۷.....	موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر
۱۴۷.....	منابع برای مطالعه بیشتر
۱۴۷.....	منابع
۱۴۹.....	فصل چهارم: مدیریت بحران و تهدیدات اقتصادی
۱۴۹.....	اهداف آموزشی
۱۴۹.....	سؤالات اساسی
۱۴۹.....	واژگان کلیدی
۱۵۰.....	مقدمه
۱۵۰.....	۴-۱. مدیریت بحران و تهدیدات اقتصادی
۱۵۱.....	۴-۲. چرخه مدیریت بحران
۱۵۳.....	۴-۳. نظریه‌های مدیریت بحران
۱۵۳.....	۴-۴. نظریه تعادل در مدیریت بحران
۱۵۴.....	۴-۴-۱. مدیریت شناور (جزیره‌ای)
۱۵۵.....	۴-۴-۲. شش گام مؤثر در مدیریت بحران
۱۵۷.....	۴-۵. لزوم سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کلان در مدیریت بحران
۱۵۸.....	۴-۶. مدیریت بحران در سیر پیامبر اکرم (ﷺ)
۱۵۹.....	۴-۶-۱. مدیریت عقیده
۱۵۹.....	الف) مدیریتی امور عقیدتی و تبلیغی

- ۱۶۲..... (ب) اختیار در حضور و عدم اکراه
- ۱۶۲..... ۴-۶-۲. مدیریت رفتاری
- ۱۶۲..... الف) اراده محکم و پایداری در تصمیم
- ۱۶۳..... (ب) شورا و مشورت
- ۱۶۴..... (ج) مظهر رحمت الهی
- ۱۶۸..... (د) اجرای مساوات
- ۱۶۹..... (ه) تشویق و تنبیه
- ۱۶۹..... (و) انضباط و جدیت در اداره امور
- ۱۶۹..... ۴-۶-۳. مدیریت علمياتی
- ۱۶۹..... الف) کسب اطلاعات یا تکمیل آن
- ۱۷۱..... (ب) در نظر گرفتن اصول جنگ
- ۱۷۱..... (ج) ایجاد جنگ روانی
- ۱۷۲..... (د) ایمان درست به عدالت، خواست و هدف
- ۱۷۲..... (ه) تشویق و ایجاد انگیزه برای نبرد
- ۱۷۳..... (و) دلیری در مقابل بیم
- ۱۷۳..... (ز) صف و احد
- ۱۷۳..... (ح) به کارگیری خدعه و فریب
- ۱۷۴..... ط) فرماندهی حضرت رسول (ﷺ)
- ۱۷۵..... ی) تفویض اختیار
- ۱۷۵..... ک) تعیین جانشین در «مدینه»
- ۱۷۵..... ل) قراردادن افراد شایسته در مکان های مناسب
- ۱۷۶..... ۴-۶-۴. مدیریت سیاسی
- ۱۷۶..... الف) انعقاد پیمان های سیاسی با قدرت های بی طرف
- ۱۷۷..... (ب) خنثی کردن نیروهای مخالف
- ۱۷۷..... (ج) تمایل به صلح و آتش بس
- ۱۷۸..... ۴-۷. مدیریت بحران در سیر امام علی (علیه السلام)
- ۱۸۰..... ۴-۷-۱. بحران سازها در حکومت امیرالمؤمنین (علیه السلام)

۱۸۱.....	۲-۷-۴. روش های مدیریتی امام در بحران ها
۱۸۲.....	الف) بحران های اقتصادی
۱۸۴.....	ب) بحران سیاسی
۱۸۴.....	ج) بحران نظامی
۱۸۸.....	۸-۴. نقش رسانه ها در مدیریت بحران
۱۸۹.....	۱-۸-۴. کارکرد رسانه ها در مرحله پیش از بحران
۱۹۱.....	۲-۸-۴. کارکرد رسانه ها در مرحله بعد از بحران
۱۹۲.....	۳-۸-۴. نقش دستگاه های اطلاعاتی در مدیریت بحران
۱۹۳.....	۹-۴. اهمیت وجود سازمان های اطلاعاتی و امنیتی در مدیریت بحران
۱۹۴.....	۱-۹-۴. نقش دستگاه های اطلاعاتی در برقراری امنیت اقتصادی برای فعالان اقتصادی
۱۹۵.....	۲-۹-۴. نظارت بر عملکرد فعالان اقتصادی و جلوگیری از فساد، اختلاس، رانتجویی و ...
۱۹۷.....	۳-۹-۴. نظارت بر روند و نحوه تنظیم قراردادها در سرمایه گذاری خارجی
۱۹۸.....	۴-۹-۴. حفاظت از اطلاعات و فناوری های حساس کشور در برابر جاسوسی اقتصادی رقیب
۱۹۹.....	۵-۹-۴. برقراری ثبات سیاسی و اقتصادی
۲۰۰.....	۱۰-۴. آمادگی، پیشگیری و مدیریت بحران های اقتصادی با کاهش آسیب پذیری
۲۰۱.....	۱-۱۰-۴. مبارزه با فساد اقتصادی و ایجاد نظام شفافیت
۲۰۴.....	۲-۱۰-۴. جلب مشارکت مردم با رویکرد صداقت
۲۰۴.....	۳-۱۰-۴. ایجاد ثبات سیاسی. اقتصادی
۲۰۵.....	۴-۱۰-۴. فرهنگ سازی اقتصادی
۲۰۷.....	۵-۱۰-۴. شناسایی موارد آسیب پذیری و برنامه ریزی به منظور رفع آنها
۲۰۸.....	۶-۱۰-۴. مدیریت تعاملات اقتصادی بین المللی
۲۰۹.....	۷-۱۰-۴. کاهش وابستگی به تولیدات خارجی
۲۰۹.....	۸-۱۰-۴. کنترل کسری تراز پرداخت ها و متنوع سازی نظام ارزی کشور
۲۱۰.....	۹-۱۰-۴. مدیریت مناسب افکار عمومی و ادراک مردم
۲۱۱.....	۱۱-۴. جمع بندی و نتیجه گیری
۲۱۱.....	خلاصه فصل
۲۱۳.....	خودآزمایی

۲۱۴	 کاربردی کردن آموخته‌ها
۲۱۴	 موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر
۲۱۴	 منابع برای مطالعه بیشتر
۲۱۴	 منابع
۲۱۷	 فصل پنجم: الگوهای مدیریت تهدیدات اقتصادی
۲۱۷	 اهداف آموزشی
۲۱۷	 سؤالات اساسی
۲۱۷	 واژگان کلیدی
۲۱۸	 مقدمه
۲۱۸	 ۵-۱. روش‌های مقابله با تهدیدات اقتصادی
۲۱۸	 ۵-۱-۱. راهبردهای مقابله با پول‌شویی
۲۲۱	 ۵-۱-۲. راهبردهای مقابله با فساد اقتصادی
۲۲۳	 ۵-۱-۳. راهبردهای مقابله با بحران‌های اقتصادی
۲۲۵	 ۵-۱-۴. راهبردهای مقابله با نفوذ و جاسوسی اقتصادی
۲۲۵	 ۵-۱-۵. راهبردهای مقابله با سیاست‌های توسعه اقتصادی تهدیدزا در حوزه اقوام و مرزها
۲۲۶	 ۵-۲. آشنایی با مصادیق و تجارب مدیریت بحران‌ها و تهدیدات اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران
۲۲۸	 ۵-۳. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۳۰	 خلاصه فصل
۲۳۱	 خودآزمایی
۲۳۳	 کاربردی کردن آموخته‌ها
۲۳۴	 موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر
۲۳۴	 منابع برای مطالعه بیشتر
۲۳۴	 منابع

فصل ششم: مدیریت بحران در پدافند غیرعامل؛ معماری و استحکامات زیرساخت‌های	
حیاتی اقتصادی	۲۳۷
اهداف آموزشی	۲۳۷
سؤالات اساسی	۲۳۷
واژگان کلیدی	۲۳۷
مقدمه	۲۳۸
۶-۱. مدیریت بحران و پدافند غیرعامل	۲۳۸
۶-۲. اصول بنیادی دفاع غیرعامل	۲۳۹
۶-۳. معیارهای اولویت بندی مراکز ثقل	۲۴۱
۶-۳-۱. اختفا	۲۴۳
۶-۳-۲. استتار	۲۴۴
الف) تکنیک‌های استتار	۲۴۴
۶-۳-۳. فریب	۲۴۶
الف) ماکت‌های فریبنده	۲۴۷
ب) سنجش از دور	۲۴۷
ج) حسگرها (سنسورها)	۲۴۸
۶-۴. نقش استحکامات و سازه‌های امن در مدیریت بحران	۲۴۸
۶-۴-۱. تعاریف و اصطلاحات	۲۴۸
الف) تهدید	۲۴۸
ب) اماکن و تأسیسات حیاتی	۲۴۹
ج) اماکن و تأسیسات حساس	۲۴۹
د) اماکن و تأسیسات مهم	۲۴۹
ه) اماکن و تأسیسات قابل حفاظت	۲۴۹
و) سازه‌های دفاعی. نظامی	۲۴۹
ز) ارزش عملیاتی	۲۴۹
ح) انواع استحکامات دفاعی	۲۴۹
ط) قرارگاه فرمان‌دهی و کنترل	۲۵۰

۲۵۰	ی) پناهگاه‌ها
۲۵۱	ك) انبارهای تدارکاتی
۲۵۱	ل) پل‌ها و تأسیسات ترابری
۲۵۱	م) ساختمان‌های مسکونی و تجاری متراکم
۲۵۱	ن) مراکز صنعتی
۲۵۲	س) استحکامات موقت
۲۵۳	ع) مکان‌یابی مجموعه‌های دفاعی - نظامی
۲۵۳	ف) نوع سازه دفاعی - نظامی
۲۵۴	ص) ملاحظات عمومی مجموعه‌های دفاعی - نظامی
۲۵۵	۵-۶. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۵۶	۶-۶. خلاصه فصل
۲۵۷	خودآزمایی
۲۵۷	کاربردی کردن آموخته‌ها
۲۵۷	موضوعات پیشنهادی جهت تحقیقات بیشتر
۲۵۷	منابع برای مطالعه بیشتر
۲۵۸	منابع

فهرست جداول، شکل‌ها و نمودارها

۳۱	نمودار ۱-۱: کارکردهای پدافند غیرعامل
۶۷	جدول ۱-۲: شدت بحران براساس سه عامل: نوع تهدید، زمان تصمیم‌گیری و درجه آگاهی
۱۱۸	نمودار ۱-۳: بازارها یا بخش‌های اقتصادی به عنوان هدف تهدیدات اقتصادی
۱۲۵	شکل ۱-۳: منشأ تهدیدات اقتصادی و اجزای آن

پیشگفتار

بحران و تهدید از معدود واژگانی محسوب می‌شوند که به‌طور روزمره در ادبیات علمی، اجرایی، سیاسی، اقتصادی و حتی گفتاری مردم عادی نیز به‌کار می‌رود. کمتر کسی است که از واژه بحران و تهدید تصویری در ذهن خود نداشته باشد. فارغ از صحت و سقم این نظرات و کمبودها یا همپوشانی‌های این تصورات ذهنی، بایستی در نظر داشت که ریشه اصلی این دو مفهوم، دشواری، پیچیدگی و حاد بودن شرایط برای ادامه زندگی و یازيست مسالمت‌آمیز است. عنایت به کاربرد وسیع دو مفهوم بحران و تهدید در ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی، از مناظر مختلف بدان نگریسته شده و کتب متعددی نیز پیرامون آن نگاشته شده است. هدف از کتاب پیش‌رو، بررسی هم‌زمان دو موضوع بحران و تهدید با تأکید بر مسائل اقتصادی و چگونگی مدیریت بحران‌ها و تهدیدات اقتصادی است. امید است این کتاب گامی هر چند کوچک اما مؤثر در شناخت و مدیریت انواع بحران‌ها و تهدیدات اقتصادی باشد.

انتشار این کتاب از پشتیبانی‌های علمی و اجرایی جناب آقای دکتر مصطفی سمیعی نسب در شکل‌گیری و فرایند تهیه و نظارت بر کتاب و همچنین حمایت و پشتیبانی مسئولان وقت سازمان پدافند غیرعامل کشور، آقایان سردار پاسدار دکتر جلالی، سردار پاسدار دکتر ساسانی و سردار پاسدار دکتر کائینی، معاونت پژوهشی و همکاران انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) برخوردار بوده است. بدین وسیله از تمامی این عزیزان کمال قدردانی و سپاس را دارم.